

DARIJA GABRIĆ-BAGARIĆ

O NAZIVIMA BOLESTI I LJEKOVITOG BILJA U RUKOPISNOJ LJEKARUŠI IZ 18. VIJEKA

Pojava franjevačkih ljekaruša vezana je za jednu od mnogih aktivnosti ovih narodnih svećenika: za liječenje bolesne sabraće i puka. Iako je milosrđe i pomoć bolesnim postulat kršćanstva, katolička crkva nije odobravalala svećenicima liječničku djelatnost. Zvanične crkvene vlasti promijenile ovaj stav koncem 17. st., pa će tada i naponi franjevaca na polju medicine i liječenja naroda naići u Rimu na odobravanje.¹ Pojedini franjevci postaću znameniti narodni ljekari, dok će drugi studirati medicinu i gotovo se profesionalno baviti liječenjem. Kako su apoteke u to vrijeme bile rijetke, liječenje se obavljalo pomoću različitih pripravaka od bilja i trave, a nerijetko i nadnaravnim sredstvima. O različitim iskustvima u liječenju i o pojedinim saznanjima iz oblasti narodne medicine ostali su zapisi u tzv. ljekarušama. Ljekaruše su rukopisna djela, veoma često bez imena autora, što može značiti da se pisanje ljekaruše nije smatralo stvaralaštvom takvog tipa koje zahtijeva isticanje autorstva, ili je tekst nastajao za lične potrebe narodnog ljekara, kao neka vrsta pribilježaka.²

Tekst ljekaruša zanimljiv je za jezičku analizu zbog leksičkog blaga sačuvanog u ovom tipu djela, dok ostale jezičke orte ne zahtijevaju poseban tretman. Stil kojim su pisana uputstva za liječenje ili pripremanje lijekova dosta je jednostavan, što onda rezultira i malim brojem jezičkih sredstava kojim se dati sadržaj iskazuje. Uglavnom se sreće ograničeni broj formi (*uzmi, svari, smišaj, popij, privij* — u uputstvima, *lik od ..., kad boli ...* — u naslovima), pa onda i lako saglediv popis fonetskih odlika. Sintaksa je naravno veoma jednostavna, što opet proističe iz karaktera teksta i njegove konciznosti.

Većina starih ljekaruša čuva se danas u samostanskim bibliotekama, dijelom u svjetovnim knjižnicama, a samo je mali broj, zahvaljujući naporima starih istraživača, objavljen u časopisima s kraja 19. i početka ovog vijeka.³

¹ J. Jelenić, *Kultura i bosanski franjevci*, sv. II, Sarajevo, 1915, 447—461.

² J. Jelenić, *Isto*, sv. I, 236—238.

³ Glasnik Zemaljskog muzeja Bosne i Hercegovine, knj. I, 1889; Zbornik za narodni život i običaje Južnih Slavena, knj. XIV, Zagreb, 1909.

U ovom radu analizi je podvrgnut popis bolesti i ljekovitog bilja ljekaruše koja se čuva u Knjižnici JAZU (sign. IV a 3); pisana je bosančicom i smatra se djelom bosanskog franjevca. Fonetsko-morfološke karakteristike (prvenstveno ikavski refleks jata i šćakavizam) upućuju na zapadne štokavske krajeve kao mjesto nastanka ljekaruše.⁴ Spisak naziva za lijekove, bolesti i ljekovito bilje ove knjige upoređuje se sa nazivima za iste pojmove u Vladimirovićevoj ljekaruši (*Likarija priprostitute*, Mleci, 1775)⁵ i bosanskoj rukopisnoj ljekaruši koja se također čuva u Knjižnici JAZU (pod signaturom I a 23).

Ovdje analizirana ljekaruša potpuno je anonimna, a nepoznata je i godina njenog nastanka. Na kraju teksta dolazi bilješka: »Questo libro e di me don Lore Bacotta«, što je potpuno dvoznačno. Bakotu možemo smatrati vlasnikom knjige, ali i autorom. Nije, zapravo, potpuno jasno u kojem smislu on knjigu naziva svojom. Ljek. II sadrži bilješku o vremenu nastanka (»na 1776. juna na 18.«), te napomenu: »Ovo je libar mene dom Mate Vuletića, kurata«, što također ne pomaže pri utvrđivanju autorstva.

Utvrđivanje autorstva dug je i neizvjestan posao, valjalo bi prvo saznati ko su i odakle su Vuletić i Bakota, na koji je način nastao tekst ljekaruša, pa opet možda ne bismo otkrili vezu između teksta i navedenih imena. Jezičkoj analizi ova saznanja bila bi izuzetno važna, pomogla bi u donošenju sigurnijih zaključaka o porijeklu jednog broja leksema, no taj posao nadilazi prostor ovog rada.

Upoređivanjem tekstova Ljek. I i Ljek. II očito je da se neki dijelovi podudaraju, odnosno za pojedine bolesti pojavljuje se isti naputak za liječenje i isti spisak ljekovitih trava, što pokazuje da se radi o međusobno ovisnim tekstovima. Teško je utvrditi koji je tekst nastao prije, odnosno što je u ovom slučaju predložak, a što kasniji prepis. Tekst — jedino svjedočanstvo — ne daje mogućnosti da se nešto o tome zaključi. Kako su bolesti i načini liječenja označeni brojevima, navešćemo po broju i nazivu bolesti identična mjesta iz ovih dvaju tekstova: Ljek. I — 13/Ljek. II — 95 (grozница); 15/94 (bolest očiju); 18/92 (»badli«); 25/32, 80 (gliste); 48/11 (zastoj mlijeka); 62/83 (bolesti srca); 65/112 (trovanja); 68/84 (protiv »čini«); 73/99 (»protiskli«); 79/101

⁴ H. Kuna, *Hrestomatija starije bosanske književnosti*, knj. I, Sarajevo, 1974, 226.

⁵ Signature za navedena djela u ovom radu su: za ljekarušu IV a 3 — *Ljek. I*; za ljekarušu I a 23 — *Ljek. II*, Vladimirovićevo djelo — *Vlad.*

Podaci za Vladimirovićevo knjigu doneseni su na osnovu *Rječnika JAZU*, pa uz njih nema oznake strane. Primjeri iz rukopisnih ljekaruša transkribovani su, prvenstveno iz tehničkih razloga, savremenom latinicom, a paginirani prema Međićevu izdanju. Ova paginacija ima opravdanja utoliko što su rukopisi slabo dostupni, pa bi označavanje prema originalu onemogućavalo čitaocima provjeru navoda. Namjena teksta ne obavezuje navođenje latinskih naziva za bolesti i biljke, pa je ono u radu izostavljeno.

M. Međić, *Cetiri ljekaruše*, Zbornik za narodni život i običaje Južnih Slavena, knj. XIV, 1909, 171—284. Oznaka bolesti po broju data je u radu prema brojevima u ovom izdanju. O Vladimiroviću Luku v. Kombol, *Povijest hrvatske književnosti do preporoda*, 326, 352.

(»guta«); 81/102; 132/103 (ženske bolesti); 99/106 (povraćanje); 103/78 (zaduha); 104/76 (»sučija«); 109/87 (bolesti usta); 110/86 (promuklost); 115/68 (globolja); 126/81 (»vranac«); 192/45 (bol uha). Podudara se 20 recepata za liječenje određenih bolesti, što i nije veliki broj uzme li se u obzir da Ljek. I sadrži 193 upute (recepta), a Ljek. II 149.

Podudarna mjesta sama po sebi ne govore nešto više ni o piscu ni o vremenu nastanka, dok jezička podudarnost i odsustvo jezičke adaptacije (s jednim izuzetkom, v. dalje) govori da su oba pisca morala biti sa istog ili bliskog jezičkog područja, što bi im onda omogućilo preuzimanje uputa bez prilagođavanja.

Nazive bolesti u Ljek. I možemo klasifikovati u grupe prema kriteriju rasprostranjenosti i prisustvu lekseme u pojedinim narodnim govorima, rječnicima i u jeziku pisaca.⁶

I grupa — nazivi oboljenja poznati nizu pisaca, starijim rječnicima (Mikajla, Belostenec, Della Bella, Stulli, Vuk), narodnim govorima šireg srpskohrvatskog područja: badli 200; čir 207; dalak 199; groznica 200; griža 213; gujina 200; kašal 201; krasta 200; kangar 212; lišaj 213; narast 207; nicina 206; nezdrav (ludilo) 205; ogañl 199; perućac 206; poganica 214; protiskao 209; srdobolja 204; svrab 200; 214; vrtoglavica 201; zaduha 200. II grupu čine lekseme poznate Stulliju, Vuku, dalmatinskim piscima 18. v. i Vladimiroviću: otokao 202 (Vlad., dalm.); podrast 210 (Vuk); pridor 203 (Vuk, Vlad., dalm. govori); tišna 200 (Stulli, Vuk, Vlad.); III grupa — lekseme prisutne samo u govorima Dalmacije, Hrv. Primorja, posebno Poljica, i opet kod Vladimirovića: sučija 205 (Poljice); tišika 206 (svi navedeni); vranca 207 (Poljice); zlatiña 204 (Vlad., makarski govor, Poljice); žava 213 (Poljice, Zaostrog); IV grupu predstavljaju lekseme potvrđene samo u ovoj ljekaruši: perućina 201; sivavica 214; šonitarija 213 (od tal. verme solitario); travñača 206, 208 (uz napomenu da se govori samo u Duvnu); V skupina — lekseme prisutne u dubrovačkom govoru: buganac 213; romatižina 210.

Za nazive nekih bolesti daje pisac ove ljekaruše i kontaktne sinonime: *zlatina* — *žutinica* 204; *žavice* ili *škrovule* 215; *narast* ili *gutura* 207; *gujina* *velika*, *to jest šonitarija* 213; *kamik* ili *orinet* ili *sivavica* 214; *romatižina* ili *poganica* 214. Sinonimom je pisac razrješavao »nerazumljivost« naziva za koje samo on zna (sivavica, šonitarija); dalmatinizme (*zlatiña*, *žava*); dubrovčanizam (*romatižina*); te vlastiti neologizam *gutura* (potvrđeno je samo *guta*). Kako u Rječniku JAZU nema leksema *orinet* (tal. orinetto) ni *škrovule* (lat. scrofula), ne možemo reći da li su potvrđene kod pisaca i u govorima. Varijanta *škrovule* (izvorno scrofula) pokazuje suglasničke alternacije V—F; S—Š, poznate nizu govora, što opet samo dijelom obavlještava o piščevoj dijalekatskoj pripadnosti.

Zanimljiva je pojava dalmatinizama i dubrovčanizama u ovoj ljekaruši (grupe II, III i V), jer ukazuju na vezu našeg pisca sa dalmatinskim govorima ili sa piscima sa dalmatinskog terena. Da bismo o tome mogli donositi čvršće zaključke, nazive ljekovitvog bilja treba promotriti na isti način i prema istoj klasifikaciji.

⁶ Svi podaci dati su na osnovu upoređivanja sa Rječnikom JAZU, Vukovim rječnikom i Skokovim Etimolojskim rječnikom.

I grupa — nazivi bilja poznati svim srpskohrvatskim govorima i piscima, te svim rječnicima: aniž 205; bokvica 199; božur 201; bazovina 212; brist 202; bršćan 199; 208; čemerika 205; čičak 203; čipres 209; drešina 204; gavez 203; izop 200; javor 214; jasenak 199; kapula bila 201; kiseľak 200; komonika 201; koromač 201; kozlac 204; kukuruk 206; kupus 203; lavorika 205; liľan 202; ľutika 204; mak 206; metvica 200; murva 209; odolín 200; 206; papar 200; pelin 199; 215; repa 203; rodakva 207; rosopast 201; ruta 200; ruzmarín 214; sirak 204; smokva 201; sočivica 208; sporiš 200; srčenić 202; rin (hren) 202; tikvina 206; volujak 203; zelenika 200; žuka 203.

II grupu predstavljaju lekseme prisutne u starijim rječnicima i kod Vladimirovića: gomeľača 214 (Šulek); ivica 215 (Vuk); janetina trava 209 (Šulek); karavil 208 (Šulek); mačinac 200; 201 (Stulli, Šulek, Vlad.); milun 206 (Šulek); petolist 202 (kalk, quinquefolium, Stulli iz rukopisa 18. v.); predivo 214 (Šulek, isti izvor kao prethodna riječ); perućac od bokvice 199 (Vlad.); vranemil 208 (Stulli, Šulek); zminac 204 (Šulek).

III grupa — nazivi ljekovitog bilja za koje znaju pojedini govori: svevak 215 (Lika); slanetak 200 (sred. Dalmacija); mlićica 214 (Poljice, dalmat. govori); skradelina 201 (okolina Makarske).

IV grupa obuhvata primjere registrovane u Vukovom rječniku, ali s napomenom da se govore u određenim područjima: aptovina 202 (Vuk); dupćac 215 (Dubrovnik); gladiš 202 (dubrovačko po Vuku i Stulliju); paprac planinski 206 (Vuk, Pančić, Srem); skrižalina 204 (Vuk, Dubrovnik); vrisak 208 (Vuk, Poljice).

V — samo ovaj rukopis ima lekseme: štrkal 204; žuvran crľeni 212.

Rječnik JAZU nema nekih naziva ljekovitog bilja i pripravaka koje registrujemo u ovom rukopisu: dvornica 207; jerašak drvo 202; koralin prah 205; meštral 212; omostic 220; trava danica 204; trava ustup 207. Sva ova imena pokušao je objasniti M. Medić, tako da svako ko se zanima značenjem naziva može to saznati u bilješkama kojim je pratio tekst ljekaruše.

Međutim, podaci o rasprostranjenost ovih naziva nisu pouzdani. Najčešće se može zaključiti da se radi o strogo lokalnim nazivima ili jako iskvarenim formama neke strane ili domaće riječi. Sem toga, neki Medićeve zakľući nisu uvijek ni prihvatljivi.⁷

Ostaje nam da i kod naziva bilja, kao i kod naziva bolesti, opazimo znatan broj dalmatinizama i dubrovčanizama, te da pretpostavimo da su u Stullijev i Šulekov rječnik lekseme II grupe ušle iz Vladimirovićeva priručnika i ovog rukopisa. Analiza naziva bilja i bolesti otkriva izvjesnu vezu između našeg pisca i Vladimirovića, pa bi bilo neophodno usporediti Vladimirovićevo tiskano djelo *Likarije priprostitute* (Mleci, 1775) i ovaj rukopis kako bi se ustanovila eventualna tekstovna podudarnost, a onda i jezićka, odnosno leksićka. Nesumnjivo je Vladimirovićeva štampana knjiga morala imati širi publicitet i veću upotrebljivost od raznih rukopisnih ljekaruša, te moramo pretpostaviti da se i naš anonimni autor služio Vladimirovićevim djelom. Detaljna usporedba prepuštena je nekom drugom vremenu i daljim istraživanjima ovog problema.

Alko dalmatinizme i pokušamo objasniti eventualnim Vladimirovićevim uticajem, ostaje pitanje porijekla dubrovčanizama. Dubrovački fratri malo-

⁷ Medić, *Isto*, bilješke od 215—239 str.

braćani još 1317. g. osnivaju u svom samostanu apoteku, što pretpostavlja da su imali znaćna lijećnićka i farmakoloćka znanja i iskustva, da su za lijećkovite pripravke (od bilja ili kakve druge) morali imati recepte, pa onda da su o tome posjedovali i zapise. Nije li onda pisac sa drugog terena mogao da upozna njihove spise o lijećenju, pogotovo ako znamo da su franjevci bili veoma mobilni i održavali veze sa sabaćom iz drugih provincija.

Moćda više nego nazivi bilja i bolesti o vezi sa dalmatinskim govorima ili tekstovima sa dalmatinskog terena govore nazivi dijelova tijela, posuća, predmeta svakodnevnog života, imena životinja, plodova i sl. Zanimljivo je, na primjer, da samo naš pisac i Vladimirović spominju naziv *golub grvñoć* i krv toga goluba koriste kao lijek.

U Ljek. I ima ćitav niz talijanizama uobićajenih u primorskim govorima: *žunte* 214 (tal. *giunto*, *zglobovi*); *gazeta* 209 (tal. *gazzetta*, *novine*); *spićarija* 212 (apoteka); *ćimavica* 209 (tal. *cimice*, *stjenica*); *marun* 213 (*kesten*); izraz *sorbulano jaje* 212; *impastar* 213 (tal. *impasto*, *smjesa*). Dalmatinsko-dubrovaćkom vokabularu duguje naš pisac lekseme: *klak* 203; *žmuo* 209; *bumbak* 200; *kvasina* 207; *širop* 215.

Prema ovim stoje malobrojne lekseme specifićne za bosanske govore: *somun* 203; *sirće* 200; *sićan* 208 (*arsenik*, *turćizam*); *jomuća* 206.

Usporedba sa Ljek. II pokazuje da se u podudarnim lijekovima pojavljuje identićan leksićki fond, odnosno nema leksićke adaptacije — što je dokaz o općerazumljivoj leksici. Izuzetak predstavlja recept u kojem na mjestu lekseme *jomuća* 206 (Ljek. I) u Ljek. II dolazi zamjena *mlićo* 258; te mjesto *pamuk* i *bumbak* 22 Ljek. II ima samo *pamuk* 260. Ljek. II nema većine specifićnih talijanizama našeg teksta ni u nazivima bolesti niti kod pojmovlja drugih oblasti. Takoćde nema leksiku II, III i V grupe: u Ljek. II nećemo naći lekseme: *otolkao*, *podrast*, *zlatiña*, *šonitarija*, *ćava*. Ljek. II zapravo ne zazire od talijanizama, ima i tu talijanskih naziva (*febra* 262; *butiga* 258, *dikorantin* 258), latinizama (*akva rećina* 262), ali je njihov broj znatno manji nego u Ljek. I, što onda govori o manjem stepenu ovisnosti ove ljećkaruće o nećkom dalmatinskom izvorniku.

Usporećivanje sa Vladimirovićem i Ljek. II omogućava nam da našoi ljećkarući odredimo priblićno vrijeme nastanka. Pošto se zna da je Ljek. II nastala 18. juna 1776. g., a Vladimirovićeva knjiga je tiskana 1775. g, morala je i naša ljećkaruća nastati oko 1775. g. Bilo da je Ljek. I predloćak za Ljek. II, ili obrnuto, uz spoznaju o vezi Ljek. I — Vladimirović, izvjesno je da je Ljek. I morala nastati oko 1775. g. Drugim rijećima, nije sigurno da je Ljek. I starija od Ljek. II, ali je sasvim sigurno mlaća od Vladimirovićevih *Likarija*, pa je moćemo smjestiti u period poslije 1775. g.

O dijalekatskoj pripadnosti pisca Ljek. I ne moćemo, mećutim, dati sud slićnog stepena sigurnosti. Ako prihvatimo vaćeće mišljenje da je autor bosanski franjevac, prisustvo dalmatinizama i dubrovćanizama sugerira misao da je tekst ljećkaruće nastao ugledanjem u istovrsno djelo dalmatinskog ili dubrovaćkog autora.⁸ Malobrojne lekseme karakteristićne za bosanske govo-

⁸ Kuna, *Isto*, 226.

re otkrivaju da je autoru bio poznat i neki bosanski govor, s tim što se otvara pitanje da li je on te »bosanizme« preuzeo ili ih je nosio kao odlike svog idiolekta. Logičan zaključak bi mogao biti da pisac ljekaruše može biti franjevac, može pripadati bosanskoj provinciji, ali je Dalmatinac po porijeklu. Na to upućuje veliki broj leksema poznatih dalmatinskim govorima, zatim dubrovačkom govoru i konačno sloj talijansko-latinske leksike svojstvene primorskim govorima. Nisu za ovaj zaključak nevažne ni lekseme koje se vežu za zapadnije štokavske aree (lički govor, na primjer).

Za konačan sud o dijalekatskoj pripadnosti pisca Ljek. I morala bi se ipak izvršiti još neka istraživanja, pa stoga ovaj rad o tome i ne daje konačan odgovor.

U ovom razmatranju moramo se osvrnuti na neke opće odlike bosanske franjevačke literature i zakonomjernosti njena jezika. U literarnoj produkciji bosanskih franjevaca, pored primjera izrazitog importiranja leksike drugih sredina, postoji i praksa jezičke, osobito leksičke adaptacije preuzetih djela. Najilustrativniji su u tom smislu Bandulavićevi i Divkovićevi postupci i zahvati u leksici.⁹

Ovaj problem kod ljekaruša ima još jednu dimenziju: pitanje komuni-kacijskog potencijala teksta. Dok pisac literarnog djela ima na umu svoju publiku (čitaocce ili, bolje reći, slušaocce kod nekih tipova djela) i činjenicu da će tiskano djelo biti opće dobro, pisac rukopisne ljekaruše želi da sačuva znanje i iskustvo u liječenju, zapisuje, a pri tom ne mora imati na umu čitalačku publiku. Nije isključeno da je njegov tekst imao karakter ličnih bilježaka, podsjetnika, jednom riječi — bila je to zbirka za vlastitu upotrebu. Kon-taktni sinonimi u Ljek. I daju naslutiti da je pisac svjestan dijalekatskih razlika, da teži razumljivosti, ali ne vidimo da je to isti onaj motiv koji navodi pisce literarnih djela da se koriste koineom, da prevladavaju sinonimikom leksičke razlike među govorima. Da li je na jednu pratilačku vrstu, koju čak i ne možemo smatrati književnom — ljekarušu — moguće primijeniti iste principe kao na literarno djelo?

Pogledamo li leksiku I grupe (i kod naziva bolesti i kod naziva bilja), koju možemo nazvati općesrpskohrvatskom, bar po potvrdama i rasprostranjenosti, opažamo njenu izrazitu brojnu premoć. Među nazivima bilja imamo 45 općesrpskohrvatskih riječi prema 24 ostale, u nazivima bolesti omjer je 22 prema 15 u korist općesrpskohrvatskih leksema. Ti omjeri morali su omogućavati i garantirati širu razumljivost — ako je ona piscu ljekaruše bila na umu. Specifičnosti obuhvaćene grupama II—V nisu imale za pisca ljekaruše iste predznake kao za današnjeg čitaoca. Mi ne znamo koliko on ima uvid u pisanu praksu svog vremena, ne znamo ništa o njegovu obrazovanju — fak-toru koji mu pomaže da usvaja literarnu i drugu produkciju šireg srpskohr-

⁹ D. Gabrić-Bagarić, *Napomene o jeziku i djelu Ivana Bandulavića*, Književni jezik, Sarajevo, 3—4, 1986, 229—230; J. Vončina, *Divkovićeva jezičnostilska redakcija Vetranovićeve drame*, Zbornik radova o Matiji Divkoviću, Sarajevo, 1982, 83—94; M. Minović, *Neka pitanja jezika u djelima Matije Divkovića*, isti Zbornik, 103—106.

vatskog područja, pa ne možemo ni znati što je njemu moglo biti prepreka za razumijevanje teksta, pod kojim uslovima pribjegava (ili ne) leksičkoj adaptaciji.

Sadržajna i namjenska specifičnost teksta ljekaruša otežavaju posao istraživaču jezika, jer uz potpuno odsustvo podataka o piscu, o mjestu i vremenu njegova djelovanja, o njegovu porijeklu i naobrazbi, potpuno je nemoguće odvojiti odlike idiolekta od literarnih nanosa — što je kod pisaca djela s atributom literarno jednostavno izvodljivo. Pisac ljekaruše o sebi ne daje nikakve podatke, kao ni o svom radu — ne znači li to da on svoj trud ne smatra stvaralaštvom, pa ni ne ističe autorstvo, te se i na taj način razlikuje od stvaralaca literarnih djela.

Ma koliko danas ljekaruše izgledale kao dokumenat za folkloristička istraživanja, ne smijemo zanemariti i njihov značaj za jezik. Oni su očito izvor leksičkog blaga, nije beznačajno što stari rječnici registruju leksiku ovih tekstova. U tom bi smislu trebalo svakako obratiti posebnu pažnju na vezu između Šulekova *Imenika bilja* i starih ljekaruša, kao i na suodnos botaničkog nazivlja novijih priručnika iz ove oblasti (razni rječnici, enciklopedijski priručnici i sl.) i ovih drevnih tekstova. Saznali bismo tako možda nešto novo o kontinuitetu u razvoju nekih oblasti jezika, o čemu do sada nismo mnogo znali ili smo samo ponešto naslućivali.

ON THE NAMES OF DISEASES AND MEDICINAL HERBS IN A MANUSCRIPT HEALING BOOK FROM 18th CENTURY

Summary

An analysis of the names of diseases and medicinal herbs in a manuscript healing book from 18th century shows that the so-called supporting literary genres in the Franciscan monks literary production are connected to the products of the same kind in other Serbo-Croat areas.

With healing books, more than with other types of text, a matter of linguistic, primarily lexical, adaptation to the area where they were written and appropriate public is called for...

In relation to it is the question to what extent a healing book has been copied for the personal needs, and to what extent for the benefit of public, so the quality of its communication potential must be determined.